

KORTEMARK

TORHOUTSTRAAT

ARCHEOLOGIENOTA BUREAUONDERZOEK VERSLAG VAN DE RESULTATEN

Titel: **Archeologienota Kortemark Torhoutstraat**

Erkend archeoloog: **Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114**

Auteurs: **Bart Bot**

Advies specialisten: /

Wetenschappelijke advisering: /

Projectcode bureauonderzoek: **2020I109**

Locatiegegevens: **Provincie West-Vlaanderen, Kortemark, Torhoutstraat**

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: **57165, 192356; 57077, 192263**

Kadastergegevens: **Kortemark, afdeling 1, sectie C, perceelnrs. 875A2, 875B2, 875C2, 875W (deels), 875Z**

Betrokken actoren: **Bart Bot (erkend archeoloog), opdrachtgever**

Plaats en datum: **Ledeberg, 30/09/2020**

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Bart Bot Archeologie.

Bart Bot Archeologie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUD

1.	Inleiding	3
1.1.	Onderzoeksopdracht.....	3
1.2.	Wettelijk kader	3
1.3.	Randvoorwaarden.....	4
2.	Onderzoeksmethode	5
2.1.	Motivering	5
2.2.	Organisatie	5
3.	Kader en aanleiding.....	6
3.1.	Topografische situering	6
3.2.	Huidige situatie en geplande werken.....	8
4.	Assesmentrapport.....	10
4.1.	Landschappelijk situering.....	10
4.2.	Geologische situering.....	12
4.3.	Bodemkundige situering	15
4.4.	Historische schets.....	17
4.5.	Archeologische voorkennis	24
4.5.1.	Archeologische opgravingen en prospecties	24
4.5.2.	Indicatoren.....	25
4.5.3.	Archeologische nota's.....	26
5.	Synthese	28
5.1.	Archeologisch verwachtingspatroon.....	28
5.2.	Onderzoeksvragen	29
6.	Besluit.....	30
7.	Bibliografie.....	31
8.	Figurenlijst.....	32

1. INLEIDING

1.1. ONDERZOEKSOPDRACHT

Aanleiding van onderstaand bureauonderzoek vormt de geplande verkaveling te Kortemark (provincie West-Vlaanderen). Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een archeologienota waarvan akte genomen is en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie, conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van het projectgebied. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied, en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2. WETTELIJK KADER

Deze archeologienota¹ wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag van een omgevingsvergunning met betrekking tot stedenbouwkundige handelingen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de

¹ Er werd reeds een archeologienota ingediend en akte van genomen. Deze herindiening betreft een lichte wijziging binnen het plan. De contouren werden niet gewijzigd.

kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt circa 4271m².

1.3. RANDVOORWAARDEN

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

2. ONDERZOEKSMETHODE

2.1. MOTIVERING

Doel van het bureauonderzoek is een zo helder mogelijk beeld te vormen van het archeologisch potentieel. Deze drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van het plangebied. Deze archeologische verwachting wordt getoetst en vergeleken met de geplande werken. Op die manier kan een gefundeerde uitspraak gedaan worden of er al dan niet verder archeologisch onderzoek is aangewezen.

2.2. ORGANISATIE

Om de archeologienota op te stellen werden verschillende bronnen geraadpleegd. Informatie over de geplande werken werd aangeleverd door de initiatiefnemer. Zo werden diverse bouwen en funderingsplannen verkregen om een zo duidelijk mogelijk zicht te krijgen op de geplande werken en hun impact.

Om een beeld te kunnen vormen van de fysisch-geografische situatie, een historisch kader te schetsen en bekende archeologische vindplaatsen te kunnen aantonen, werden verschillende bronnen geraadpleegd. Het meeste kaartmateriaal werd teruggevonden via Geopunt². Dit is de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie. Daarnaast werd gebruik gemaakt van Cartesius³, een databank met kaarten van het NGI (Nationaal Geografisch Instituut), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied en de ruime omgeving ervan werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed (CAI)⁴ geraadpleegd. Het kaartmateriaal in deze archeologienota werd opgesteld met QGIS, dit is een vrij en open source geografisch informatiesysteem.

De gebruikte bronnen waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd, gezien de ligging van de site, niet opportuun geacht.

² <https://www.geopunt.be/kaart>

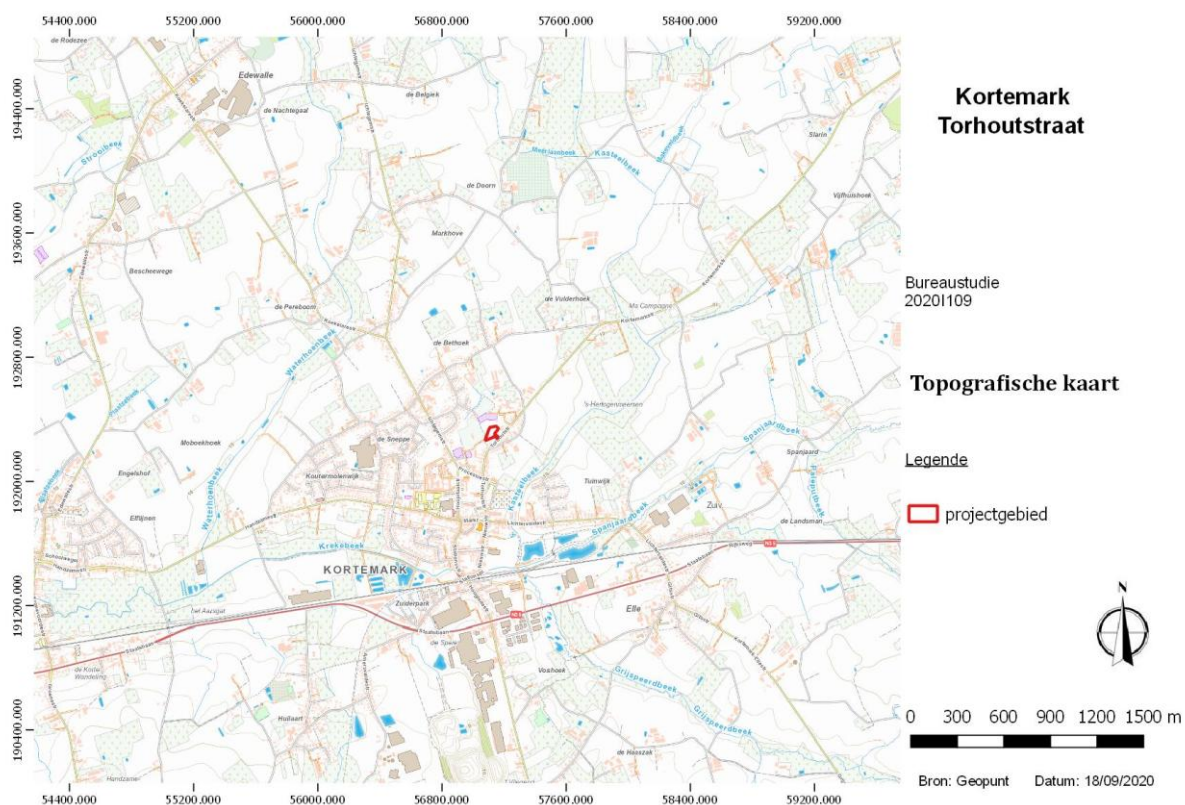
³ <https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

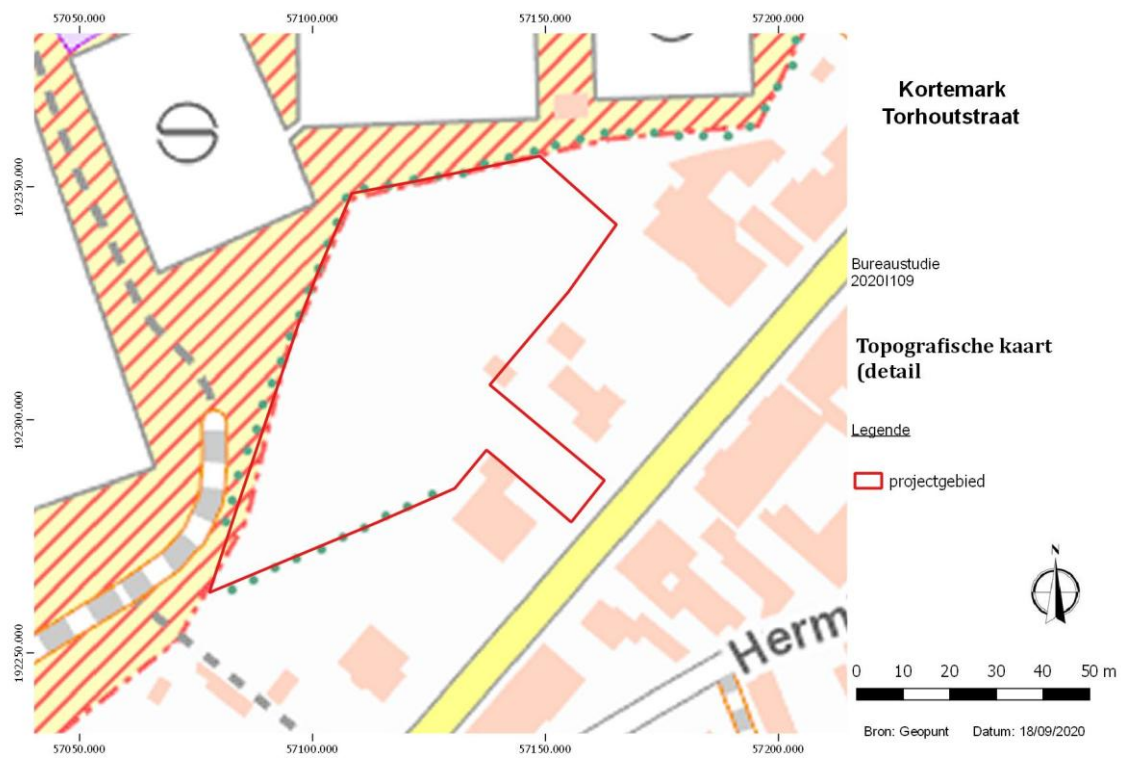
3. KADER EN AANLEIDING

3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING

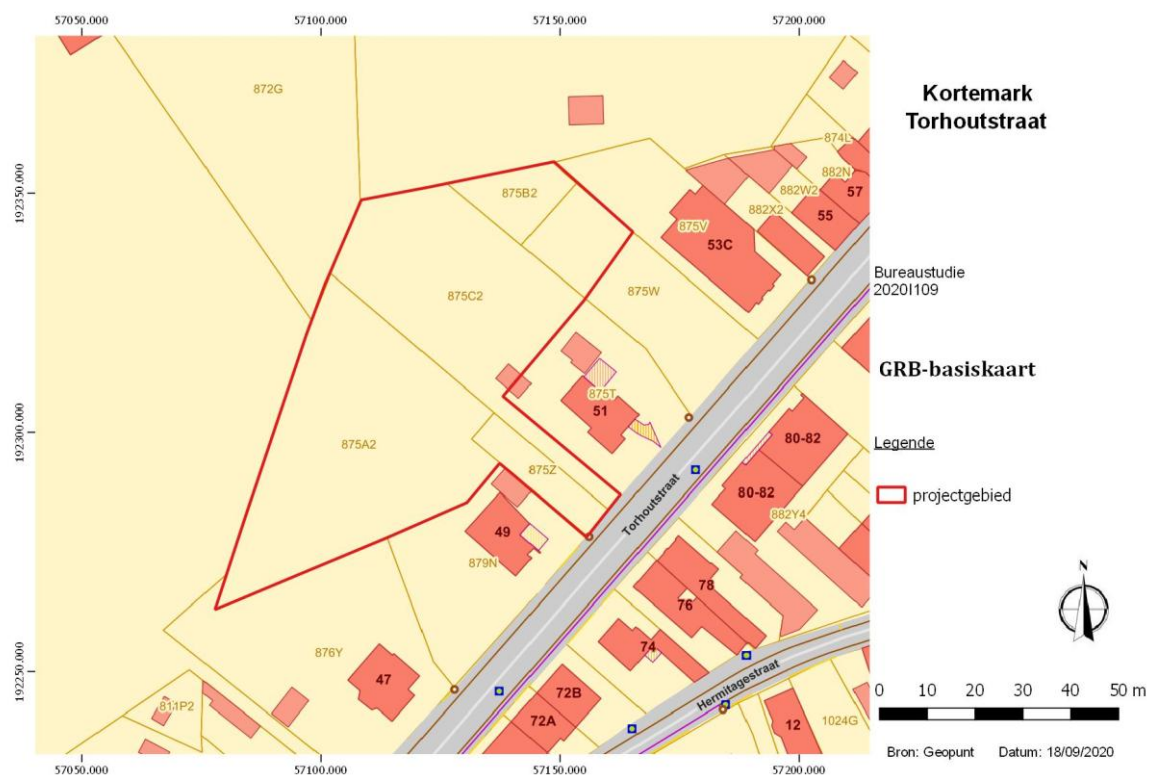
Het projectgebied bevindt zich in Kortemark dat centraal gelegen is in de provincie West-Vlaanderen, deel uitmakend van het arrondissement Diksmuide. De gemeente situeert zich tussen de gemeentes Diksmuide, Koekelare, Ichtegem, Torhout, Houthulst, Staden en Hoogdele. Kortemark bestaat uit deelgemeentes Kortemark, Handzame, Werken en Zarren. Het projectgebied bevindt zich aan de noordelijke zijde van de Torhoutstraat, een straat die in het noordoosten overgaat in de Kortemarkstraat, aan de noordzijde van huisnummers 49 en 51. Kadastraal is het plangebied terug te vinden onder: Kortemark, afdeling 1, sectie C, perceelnrs. 875A2, 875B2, 875C2, 875W (deels), 875Z

Figuur 1 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt, NGI)

Figuur 2 Detail van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt, NGI)

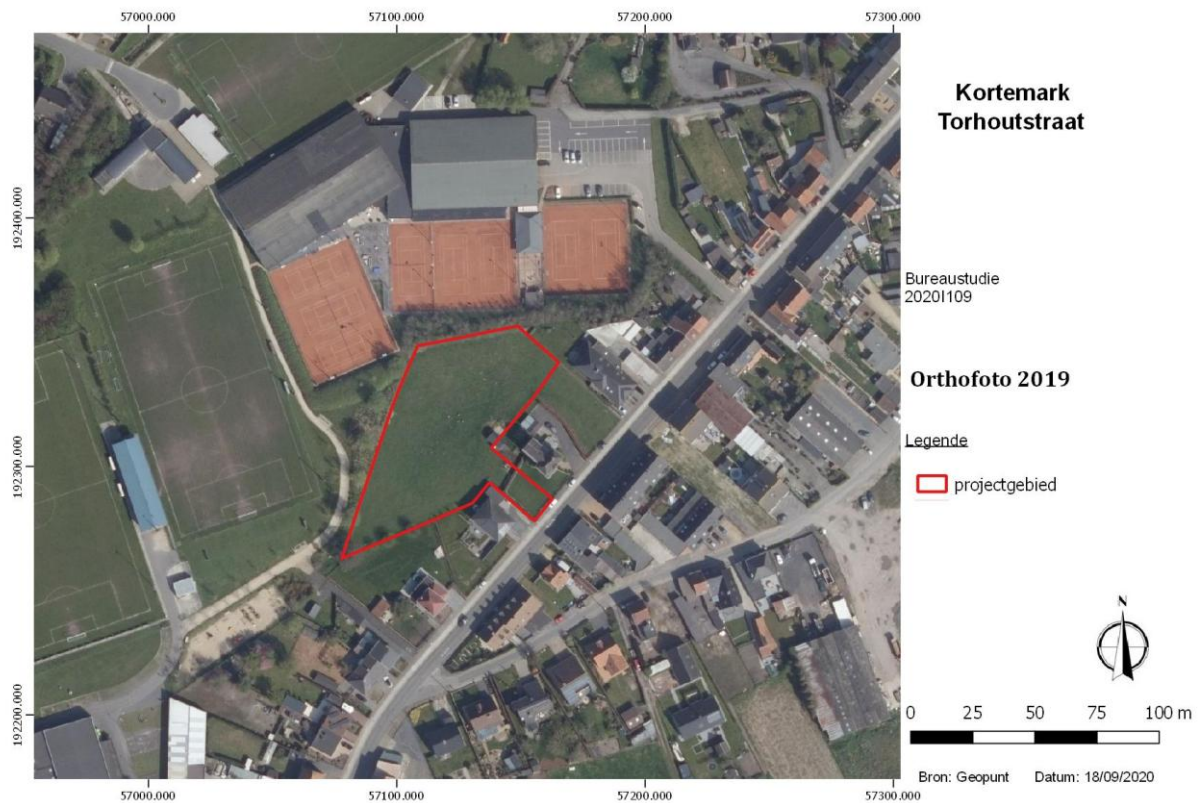

Figuur 3 GRB-basiskaart met aanduiding van het plangebied en betrokken perceelnummers. (Bron: geopunt)

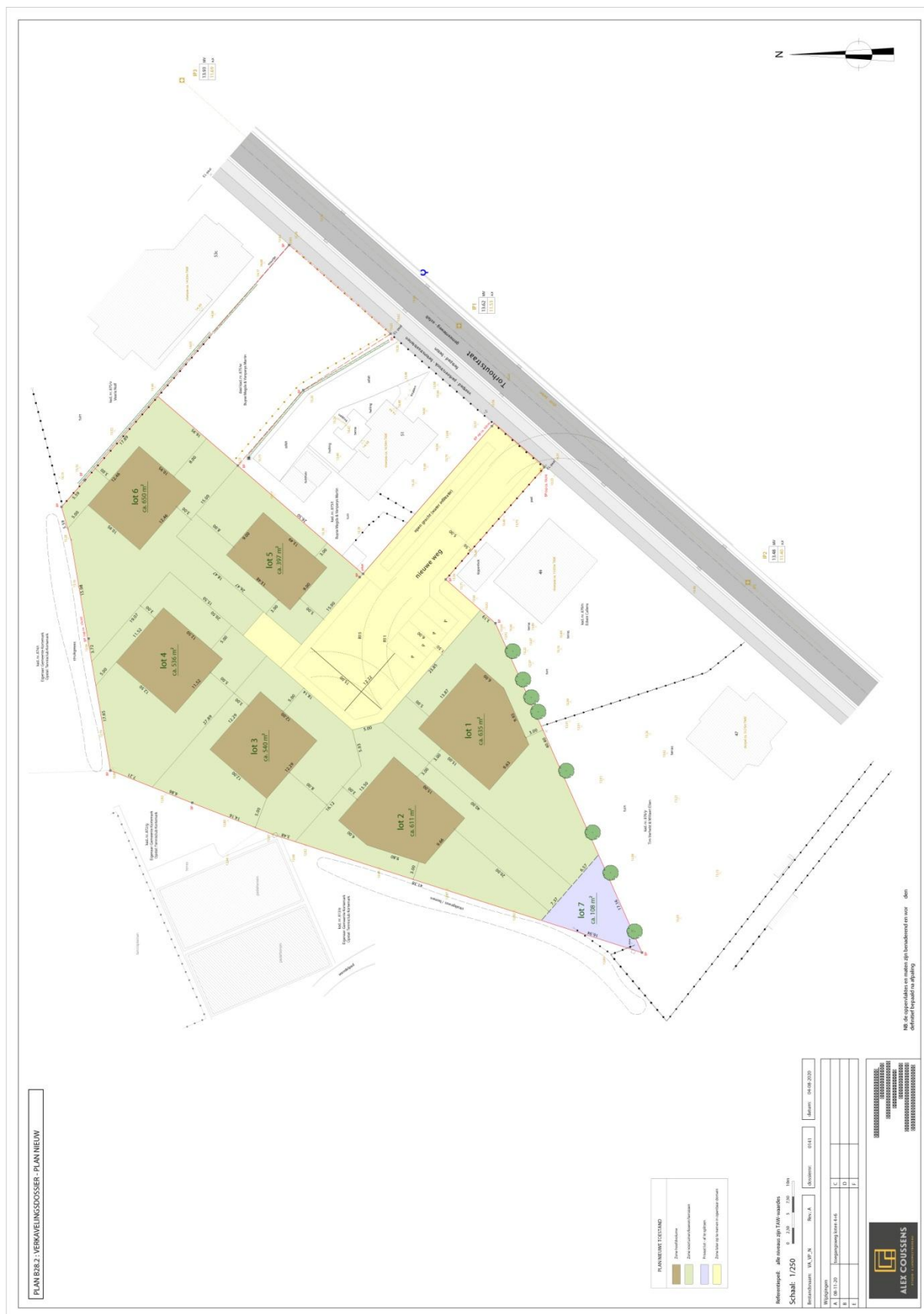
3.2. HUIDIGE SITUATIE EN GEPLANEDE WERKEN

De opdrachtgever vraagt een omgevingsvergunning aan met betrekking tot het verkavelen van de desbetreffende gronden. Momenteel is het plangebied onbebouwd, uitgezonderd een klein bijgebouwtje aan de oostelijke grens. Het overgrote deel van het plangebied bestaat uit grasland.

In totaal zullen 6 loten worden verkaveld variërend van 397m² en 635m². Een nieuwe wegenis zal centraal toegang voorzien tot de Torhoutstraat.

Figuur 4 Recente orthofoto met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

Figuur 5 Ontwerp parking en riolering. (bron: opdrachtgever)

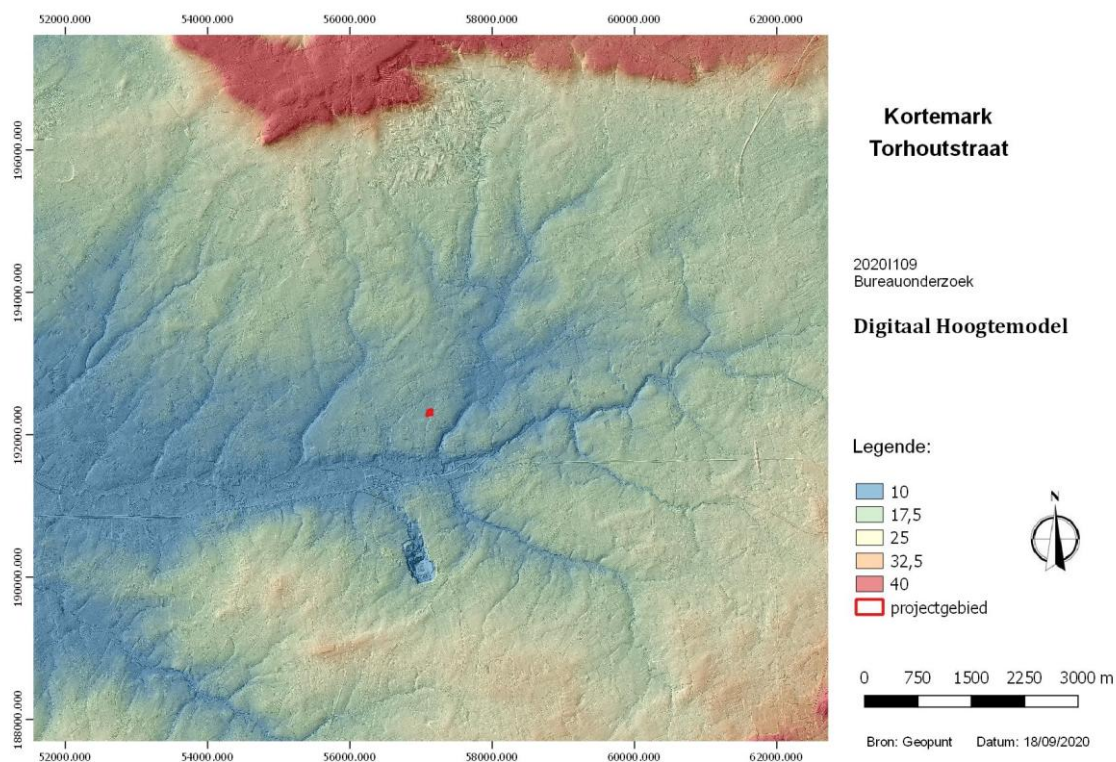
4. ASSESMENTRAPPORT

4.1. LANDSCHAPPELIJK SITUERING

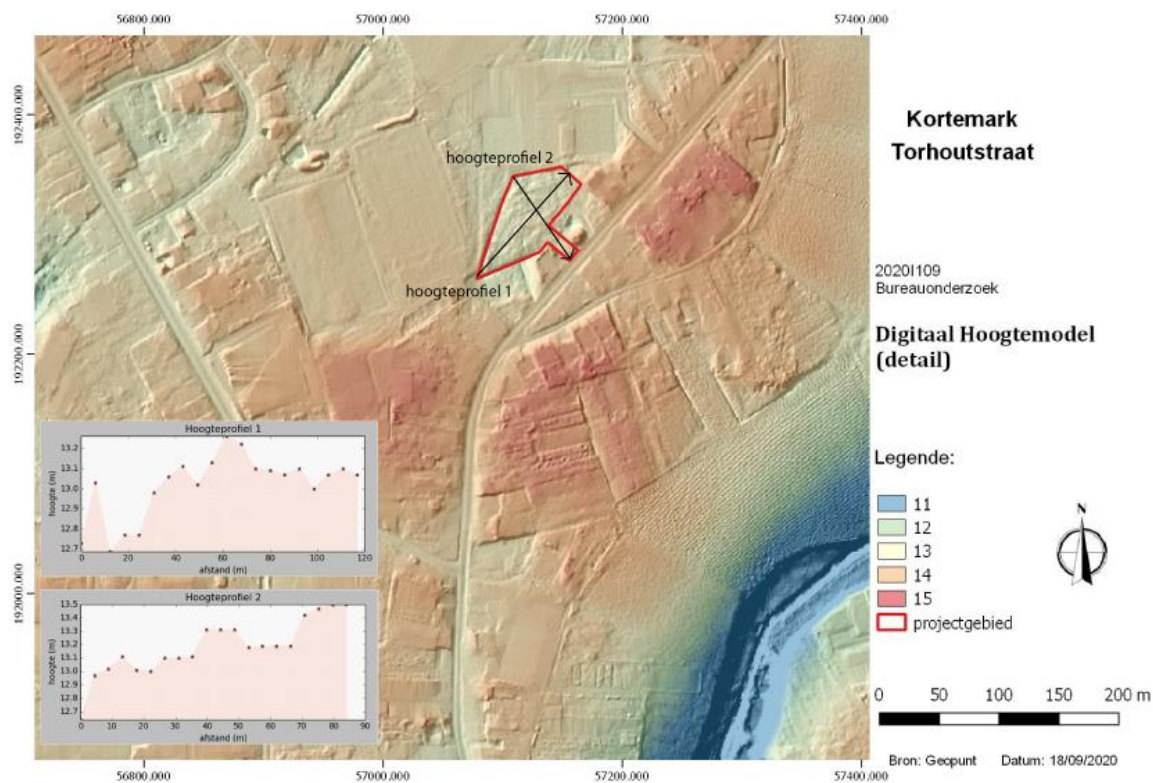
Kortemark behoort tot zandlemig Vlaanderen. Het reliëf is licht tot sterk golvend waarbij vooral de beekvallei van de Handzamevaart (ca. + 6,5m TAW) een prominente rol speelt in het landschap. Deze vaart doorkruist Kortemark van oost naar west. Langs de noordelijke zijde neemt de hoogte toe in de richting van Ichtegem en Koekelare. Aan de zuidelijk kant zijn de hoogteverschillen nog meer uitgesproken naar de buurgemeenten Hooglede en Staden toe, waaronder bijvoorbeeld de Stadenberg. Op de Handzamevaart komen vanuit het noorden en vanuit het zuiden diverse beken toe, waaronder de Calvebeek en Waterhoenbeek in de omgeving van het plangebied. De Handzamevaart ontspringt in Kortemark en stroomt in westelijke richting naar Diksmuide toe om aan te sluiten op de IJzer. Op onderstaande Digitaal Hoogtemodel is duidelijk de beekvallei van de Handzamevaart op te merken. 380m ten zuiden van het plangebied stroomt de Kasteelbeek, een beek die wat zuidelijker uitmondt in de Handzamevaart. Het plangebied ligt op een verhevenheid, gekneld tussen beken. De TAW stijgt naar het zuiden, van +12,7m naar +13,5m.

De potentiële bodemerosiekaart is donkergroen gekleurd, d.w.z. dat het potentieel op erosie verwaarloosbaar is.

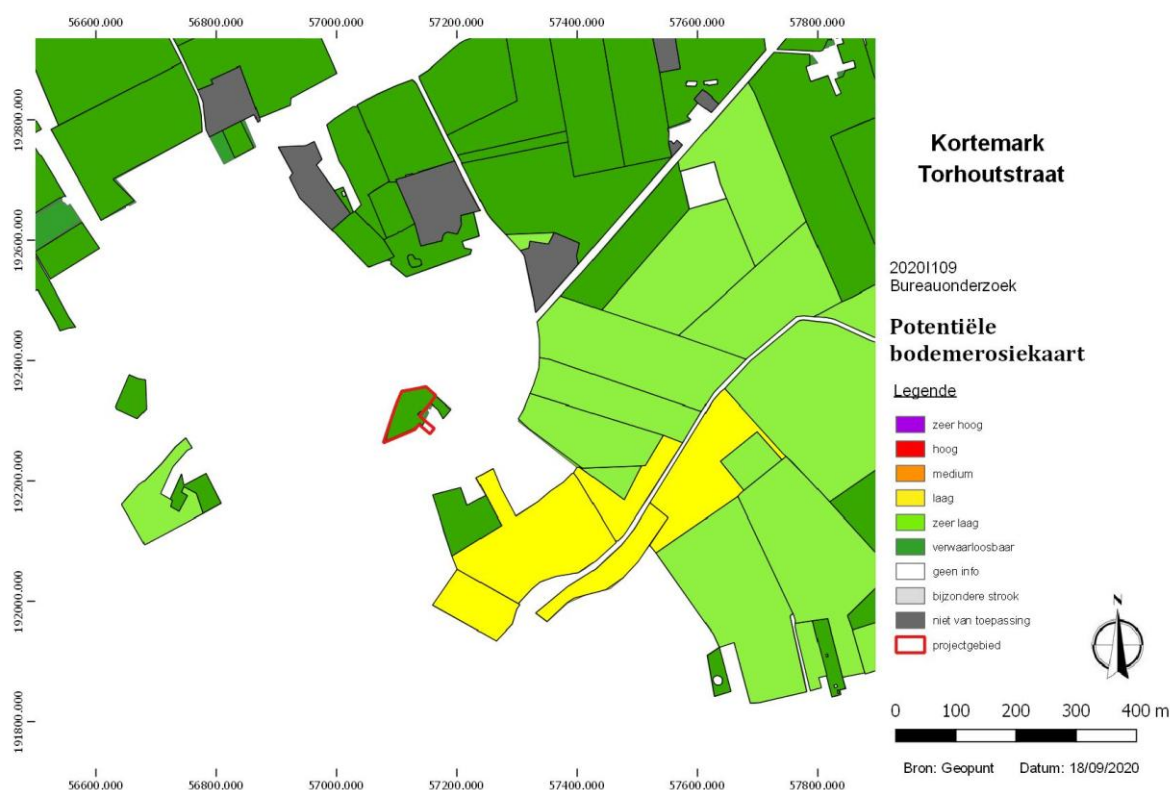
De geomorfologische kaart van de omgeving is niet voorhanden.

Figuur 6 Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

Figuur 7 Detail van het digitaal hoogtemodel met hoogteprofielen. (Bron: geopunt)

Figuur 8 Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

4.2. GEOLOGISCHE SITUERING

Het Tertiair is (was) een geologisch tijdvak dat de periodes Paleogeen (66,0-23,03Ma) en Neogeen (23,03-2,58Ma) omvat. Het is al enige tijd geen officieel erkend onderdeel meer van de chronostratigrafie zoals deze wordt vastgesteld door de *International Commission on Stratigraphy*. De benaming wordt echter nog veelvuldig gebruikt en zal ook hier worden toegepast.⁵

De Tertiaire ondergrond ter hoogte van het plangebied wordt gevormd door de van de Formatie van Tielt, Lid van Kortemark, grijze tot grijsgroene klei, dunne banken en silt. Ter hoogte van de Ichtegemstraat 2A werd een boring geplaatst: nr. B/3-0520a⁶. Tot 10m diepte werden quartaire afzettingen waargenomen, het ging om roestbruin, glauconiethoudend zand. Onder dit quartaire pakket werd de Formatie van Kortrijk, leem/silt (glauconiethoudend) aangetroffen.

⁵ <http://www.stratigraphy.org/index.php/ics-chart-timescale> ICS, 2017

⁶ <https://www.dov.vlaanderen.be/zoeken-ocdov/proxy-boring/boorstaat/2006-093349/rapport/rapportboringstandaard?outputformaat=PDF&titel=DOV+Boorrapport>

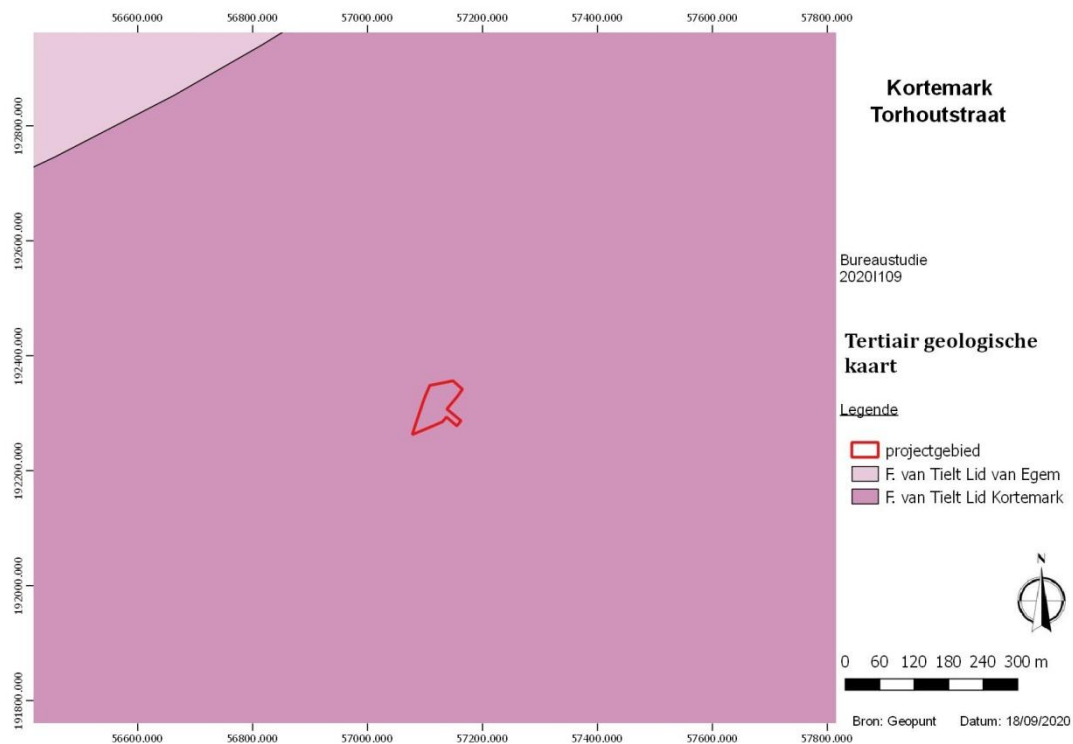
Het Tertiair (of liever het Neogeen) wordt gevolgd door de jongste periode in de aardgeschiedenis: het Quartair. Deze periode vangt dus 2.58 miljoen jaar geleden aan en is onderverdeeld in twee tijdvakken: het Pleistoceen en het Holoceen.

Het Pleistoceen (2.58Ma- 11.7ka) wordt gekenmerkt door grote schommelingen in het klimaat. De (vaak relatief lange) tijden waarin een koud klimaat bestond worden ijstijden (glacialen) genoemd. Tijden waarin het klimaat meer op dat van nu leek worden aangeduid met de term tussenijstijden (interglacialen) aangeduid. Deze grote klimaatschommelingen hadden grote gevolgen en de resultaten daarvan zijn vandaag de dag nog op veel plekken in het landschap te herkennen. Het jongste tijdvak is (vooralsnog) het Holoceen (11.7ka – heden). Dit tijdvak is gekenmerkt door een redelijk warm klimaat en is daarom ook geclassificeerd als een interglaciaal. Met name in het laatste deel van dit tijdvak is de invloed van de mens op de aarde sterk toegenomen, wat voor de geologie grote gevolgen heeft.⁷ De sedimenten van Quartaire ouderdom worden op grote schaal aan het oppervlak aangetroffen en zijn weergegeven op de Quartairgeologische kaart volgens het principe van profieltypekartering. Daarbij worden lithologie, genese en (chrono-) stratigrafie aangehouden als de belangrijkste kenmerken waar gronden op worden ingedeeld. De dikte van de Quartaire afzettingen varieert sterk in Vlaanderen, van minder dan een meter tot circa 30 meter.⁸

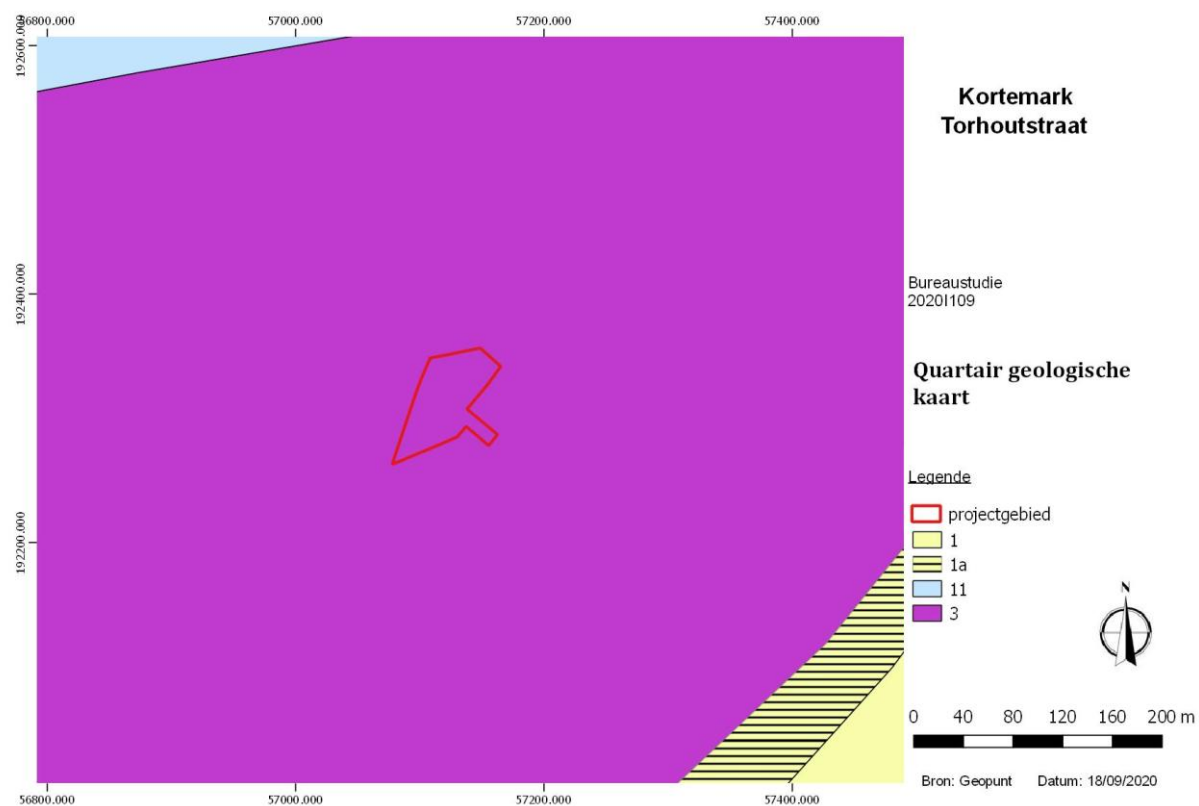
Op de Quartair geologische kaart met schaal 1:200 000 bevindt het plangebied zich ter hoogte van type 3. Dit type bestaat uit een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen bevatten van het Quartair.

⁷ <http://www.stratigraphy.org/index.php/ics-chart-timescale> ICS, 2017

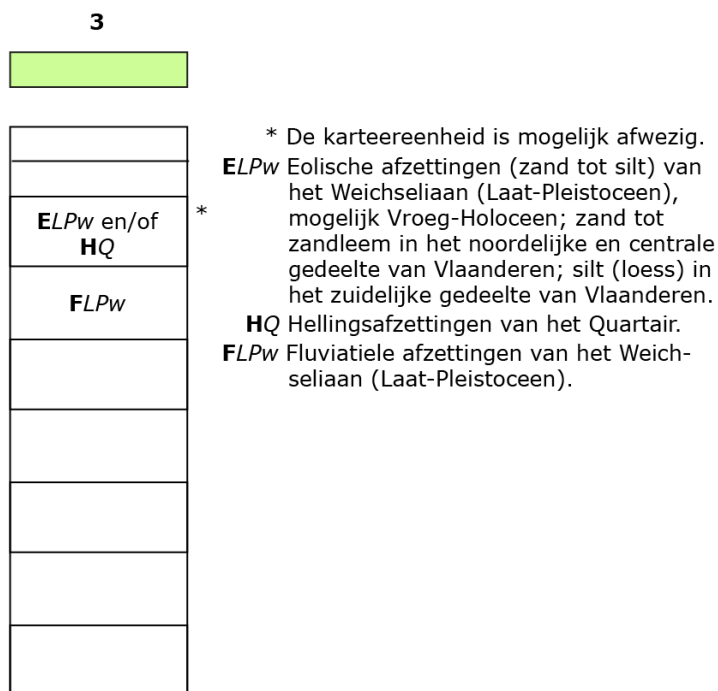
⁸ <https://www.dov.vlaanderen.be/page/quartairgeologische-kaart-150000> DOV, 2019

Figuur 9 Tertiair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

Figuur 10 Quartair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

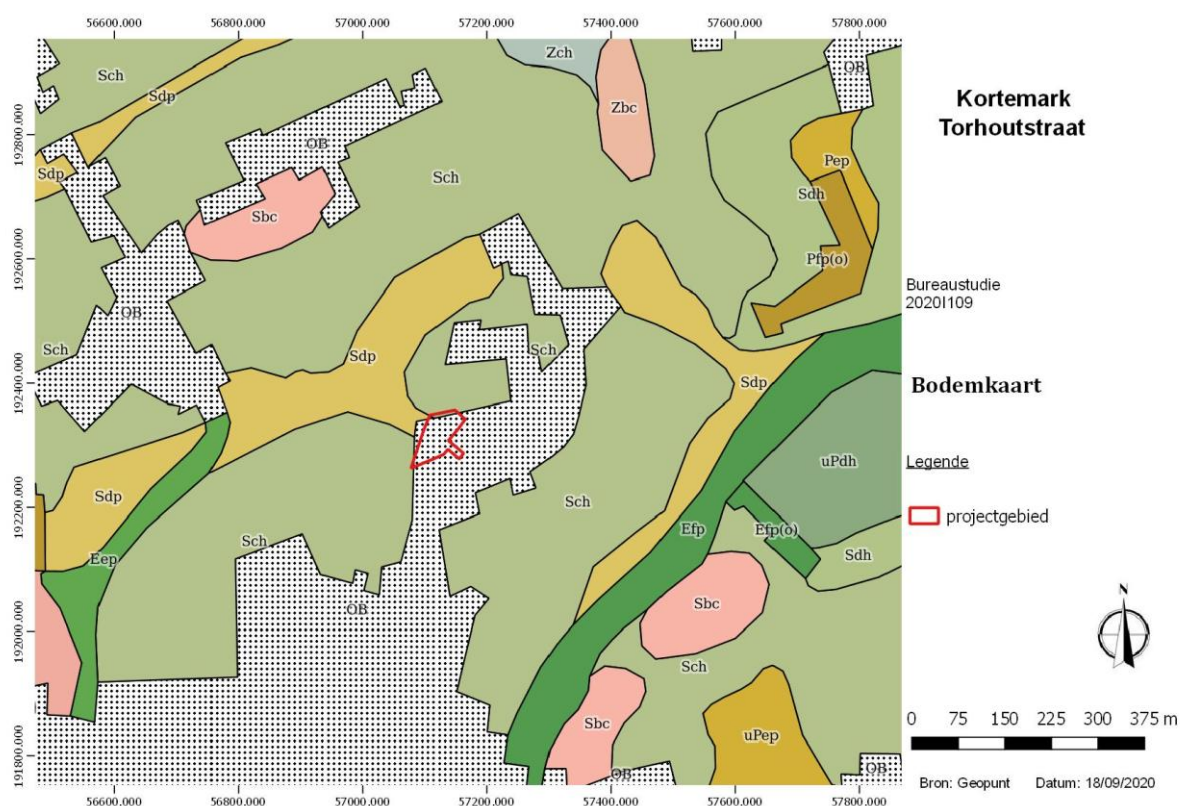
Figuur 11 Uitleg type 3. (bron: geopunt)

4.3. BODEMKUNDIGE SITUERING

Op de bodemkaart wordt het plangebied gekarteerd als **OB** (bebouwde gronden). Rondom het plangebied komt een **Sch** bodem voor. Dit is een matig droge lemige zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont. De drie kaarteenheden ScG, Sch en ScP werden gebruikt om postpodzolgebieden aan te duiden. De profielontwikkeling G werd bij de aanvang van de kartering van de Zandstreek gebruikt in West-Vlaanderen. Vanaf 1960 verdween de . . G ontwikkeling van het kaartblad. De complexe ontwikkeling . . P omvat zones waar de postpodzol observatie bevestigd wordt in de boring door het waarnemen van de verbrokkelde humus en/of ijzer B en dus als . . h geregistreerd werd. In mozaïek verschijnen plaatsen waar het verkitten deel van de podzol B werd uitgegraven en afgevoerd terwijl de zachte humusaanrijking homogeen in een dikke bouwvoor werd verwerkt, deze waarnemingen werden als . . p bestempeld en de . . h en . . p waarnemingen samen vormen een complex . . P, een zuivere postpodzol eenheid. De drie eenheden hebben een uniform, homogeen Ap horizont minstens 30 cm dik en zijn donkergrijs van kleur. Daaronder komen meestal resten voor van de verbrokkelde podzol B welke meestal overgaan in een sterk gevlekte verbrokkelde textuur B waarin de roestverschijnselen voorkomen tussen 60 en 90 cm. De waterhuishouding is gunstig in de winter maar het profiel wordt te droog in de zomer. Soms werden op deze bodems (ScG, Sch, ScP) voederbieten geteeld.

De bodems zijn matig geschikt voor de landbouwteelten uit het zandgebied. Thans verbouwt men er vooral maïs en in West-Vlaanderen veel grove groenteteelt.

Ook een **Sdp** bodem wordt in de omgeving gekarteerd. Dit is een matig natte en lemige zandbodem zonder profiel. Behalve onder bos waar de Ap afwezig is (Sdp0), is onder landbouwgrond de bouwvoor 30-40 cm dik en donker grijsbruin. De roestverschijnselen beginnen op 40-60 cm. De waterhuishouding is goed in de zomer, plaatselijk te nat in de winter, vooral op de substraatseries. De bodems behoren tot de goede zandgronden, eveneens geschikt voor weide. In de bloementeleit is deze serie zeer geschikt voor begonia. In West-Vlaanderen worden deze bodems thans veel gebruikt voor het verbouwen van ruwe groenten.

Figuur 12 Bodemkaart met projectie van het plangebied. (Bron: geopunt)

4.4. HISTORISCHE SCHETS⁹

Kortemark wordt voor het eerst in 1063 vermeld als 'Merck', wat duidt op een frankische oorsprong en zoveel betekent als 'afgebakend gebied binnen onbebouwde gronden'. 'Merck' moet toentertijd een bescheiden nederzetting geweest zijn op de grens van het overstromingsgebied van de Handzamevaart en de bossen van Houthulst. In 1281 kwam het inmiddels tot 'Courtemarkck' herdoopte dorp in handen van Gwijde van Dampierre, de toenmalige Graaf van Vlaanderen. Het verwierf de status van 'Ambacht' en kreeg een eigen bestuur en een eigen rechtsmacht

In Kortemark zijn resten gekend uit de bronstijd en ijzertijd. Deze komen vooral voor aan de Koutermolenstraat, een straat op een hoger gelegen deel in het landschap. In de vroege middeleeuwen ontstaan nederzettingen aan de randen van overstromingsgebieden. Tijdens zeedoorbraken komt zout water tot in de vallei van de Handzamevaart en Krekelbeek. Vermoedelijk ligt het plangebied op dat moment in een slikken- en schorregebied. De bewoning en akkers bevinden zich in deze periode vooral op hoger gelegen delen.

Kortemark is bekend om zijn neogotische driebeukige Sint-Bartholomeuskerk⁸. Kort na de Eerste Wereldoorlog werd deze heropgebouwd in geel en rood gevlamde baksteen. Het dak en de torenspits kregen een leistenen afdekking. De zeshoekige spitse toren, die naast het ingangsportaal oprijst, bevindt zich op een onconventionele plaats. De oostelijke zijbeuk vertoont een vijfhoekige uitbouw die fungeert als doopkapel. Daarnaast kent Kortemark verschillende 18de - en 19de - eeuwse boerenhuizen en hoeves. In de gemeente Kortemark en deelgemeentes getuigen vele gedenkstenen en monumenten over de Eerste Wereldoorlog.

Kortemark wordt tijdens Wereldoorlog I bezet door de Duitsers en gebruikt als garnizoensplaats. In de buurt van het station zou een munitiepark met gasvuurinstallatie ingericht zijn. De Nieuwstraat en 10de-Linie-Regimentstraat worden in 1938-1939 aangelegd. In 1917 wordt veel gevochten en verwoest in Kortemark. In 1918 wordt de gemeente bevrijd. Het is niet zeker of er sporen van de wereldoorlog binnen het plangebied aanwezig zijn.

⁹ Deels gebaseerd op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14741> (geraadpleegd op 07/09/2020).

Op deze kaart van Frickx is duidelijk te zien dat enkel stadskernen, wegen en belangrijke bouwwerken zoals kerken, kastelen, etc. werden weergegeven. Het ontbreken van bebouwing op deze kaart betekent dus niet per definitie dat er geen gebouwen stonden. Burgerlijke architectuur kreeg op deze kaarten immers zeer weinig aandacht. Het georefereren van dergelijke kaarten is, doordat zij niet schaalvast zijn, vrijwel onmogelijk.

De kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik werd opgesteld tussen 1771 en 1777 door de graaf de Ferraris. Het is een interessant document, omdat alle gebouwen ingemeten werden en ook de omgeving werd vrij waarheidsgetrouw opgetekend (rivieren, grachten, poelen, bossen, hagen, etc.). Er dient wel de kanttekening gemaakt te worden dat deze kaart vooral vanuit een militair standpunt opgetekend werd. De gebieden die in dat kader minder interessant waren, werden minder nauwkeurig ingemeten. Op de kaart van Ferraris (1777) staat het plangebied gekarteerd als akkerland (zuidwestelijke deel) en weiland (noordelijke deel). Ten noordoosten en ten zuidoosten worden hoeves met walgracht afgebeeld. Vermoedelijk betreft de zuidoostelijke hoeve Cai 74885.

De kadastrale kaarten die tot de Atlas der Buurtwegen werden opgemaakt tussen 1843 en 1845 naar aanleiding van de uitvoering van een wet uit 1841. De bedoeling was een inventaris te maken van alle kleine wegen met openbaar karakter. Op het zuidelijke deel van het terrein loopt een deel van de walgracht van de site met walgracht (Cai 74885).

De kaart Vandermaelen (1846-1854) situeert de site met walgracht iets zuidelijker. Wel loopt een andere gracht? als een omgekeerd L-vorm door het terrein. De Poppkaart (1842-1879) toont de perceelgrenzen binnen en rondom het plangebied en is voorts sterk gelijkaardig aan de Atlas der Buurtwegen.

Gedurende WO I situeert Kortemark zich binnen het Duitse hinterland. De gemeente fungeert als belangrijk verkeersknooppunt richting het frontgebied. Binnen de projectgrenzen zijn geen defensieve structuren weergegeven.

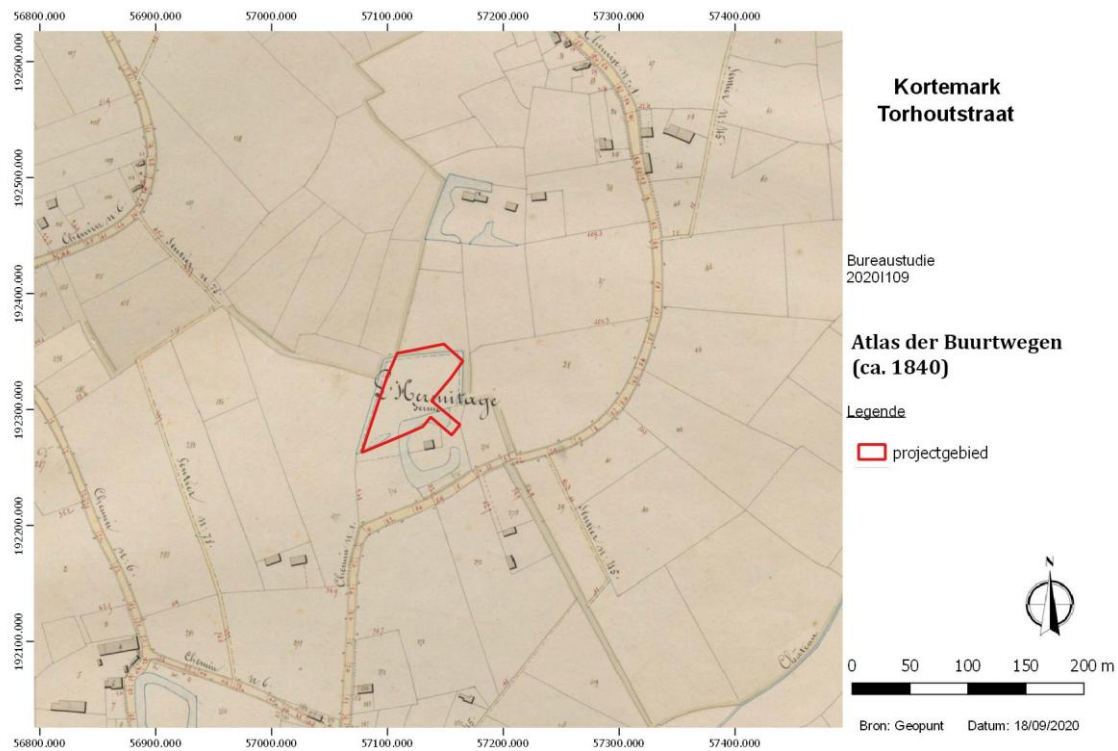
De orthofotosequentie uit 1971 tot op heden toont aan dat het plangebied ook op het einde van de 20ste eeuw en het de twee eerste decennia van de 21ste eeuw onbebouwd blijft.

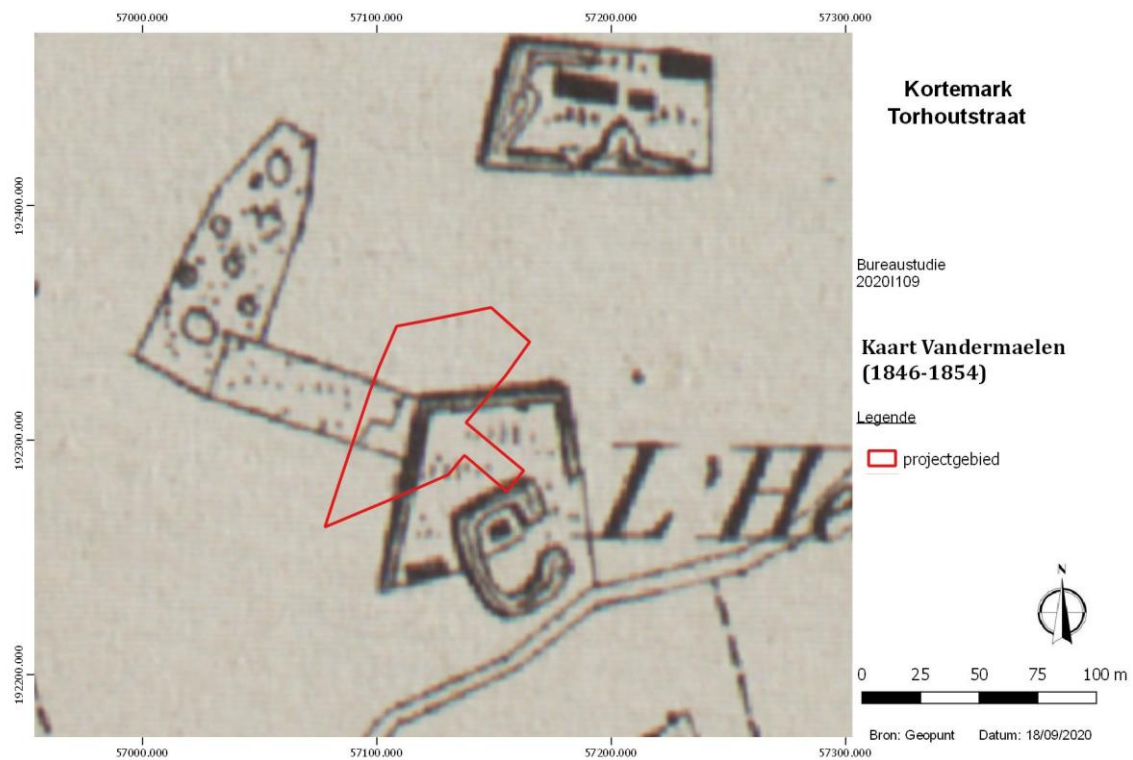
Figuur 13 Frickx-kaart (1744). (bron: geopunt)

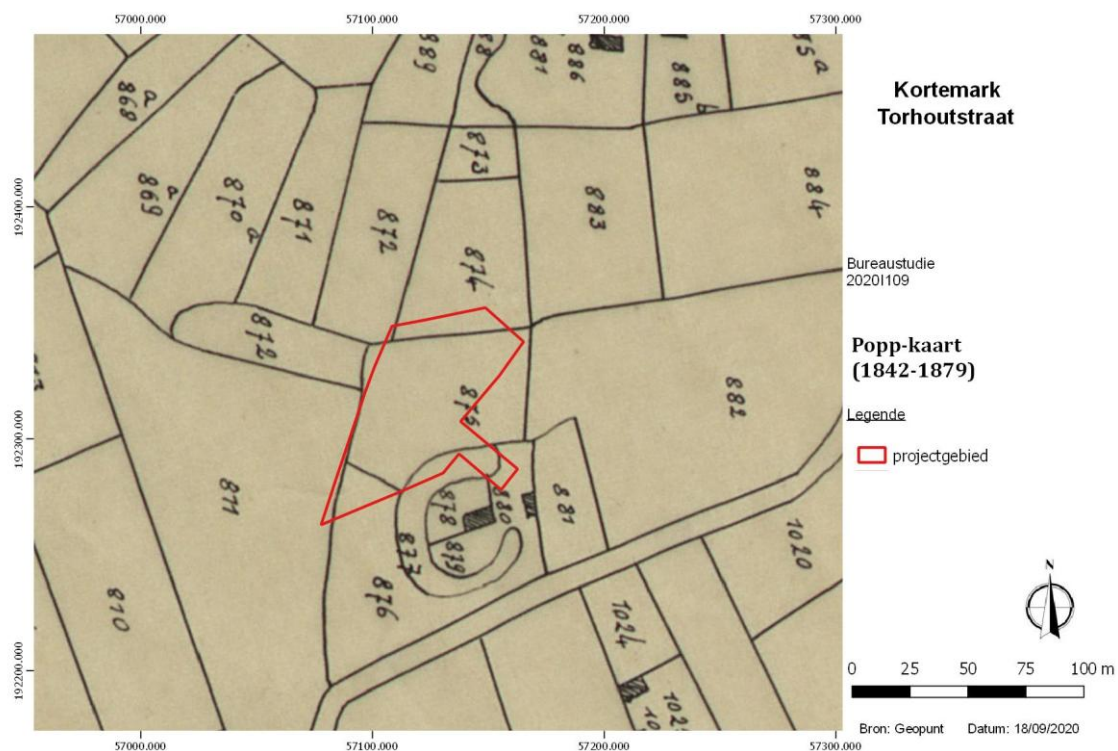
Figuur 14 Kaart van Ferraris (1777) met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)

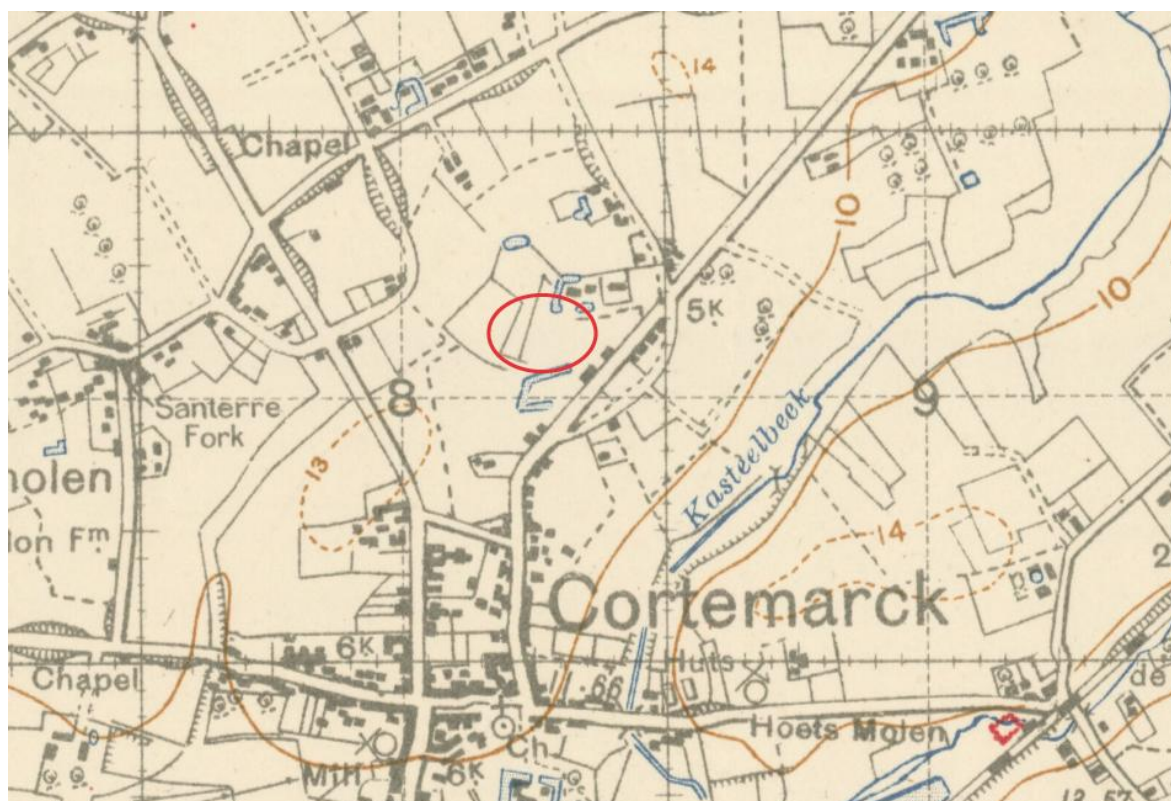
Figuur 15 Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met aanduiding van het projectgebied. (bron: geopunt)

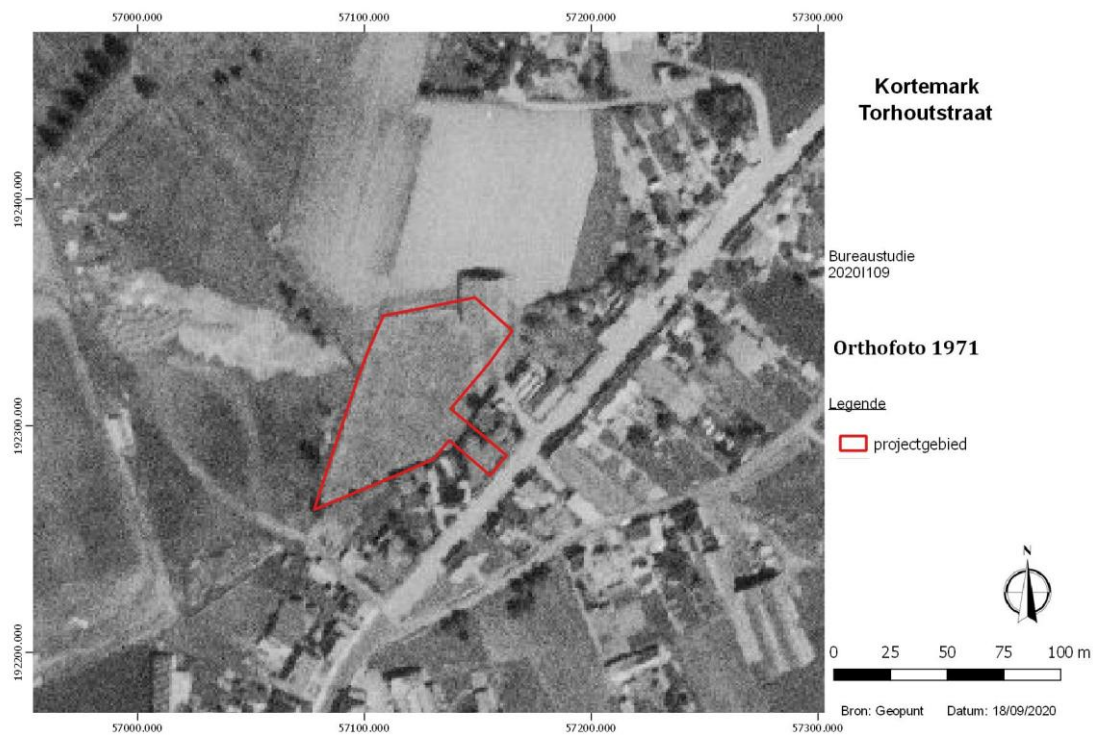
Figuur 16 Kaart Vandermaelen (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

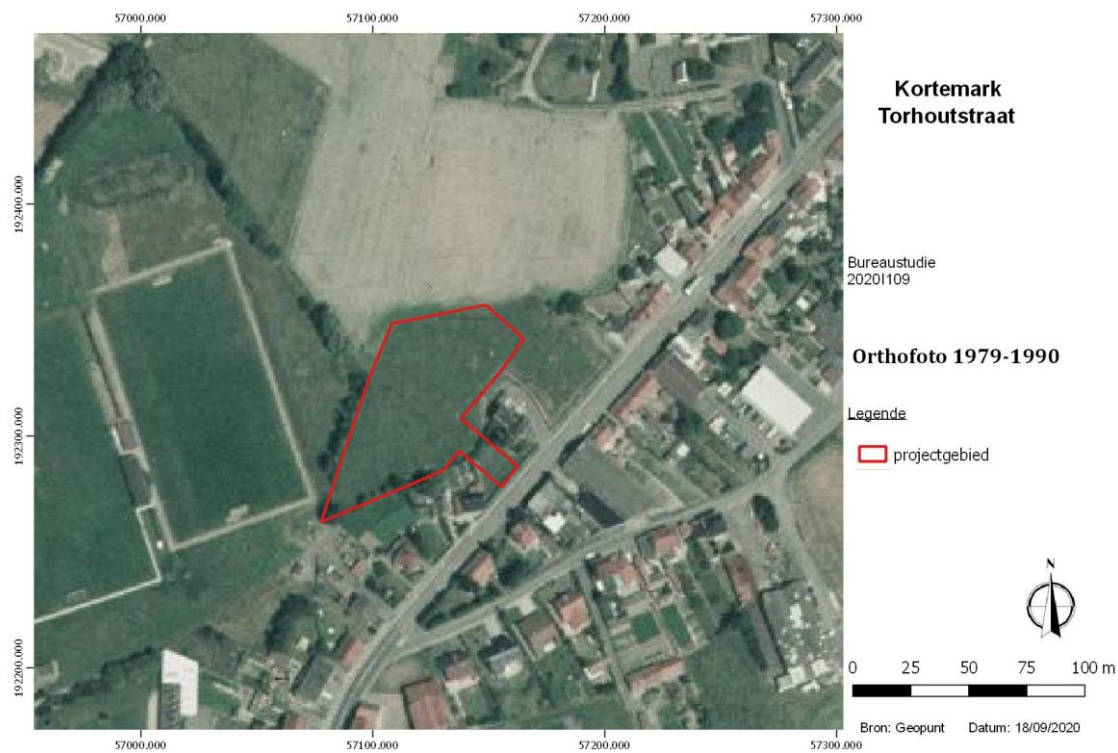
Figuur 17 Popp-kaart (1842-1879). (bron: geopunt)

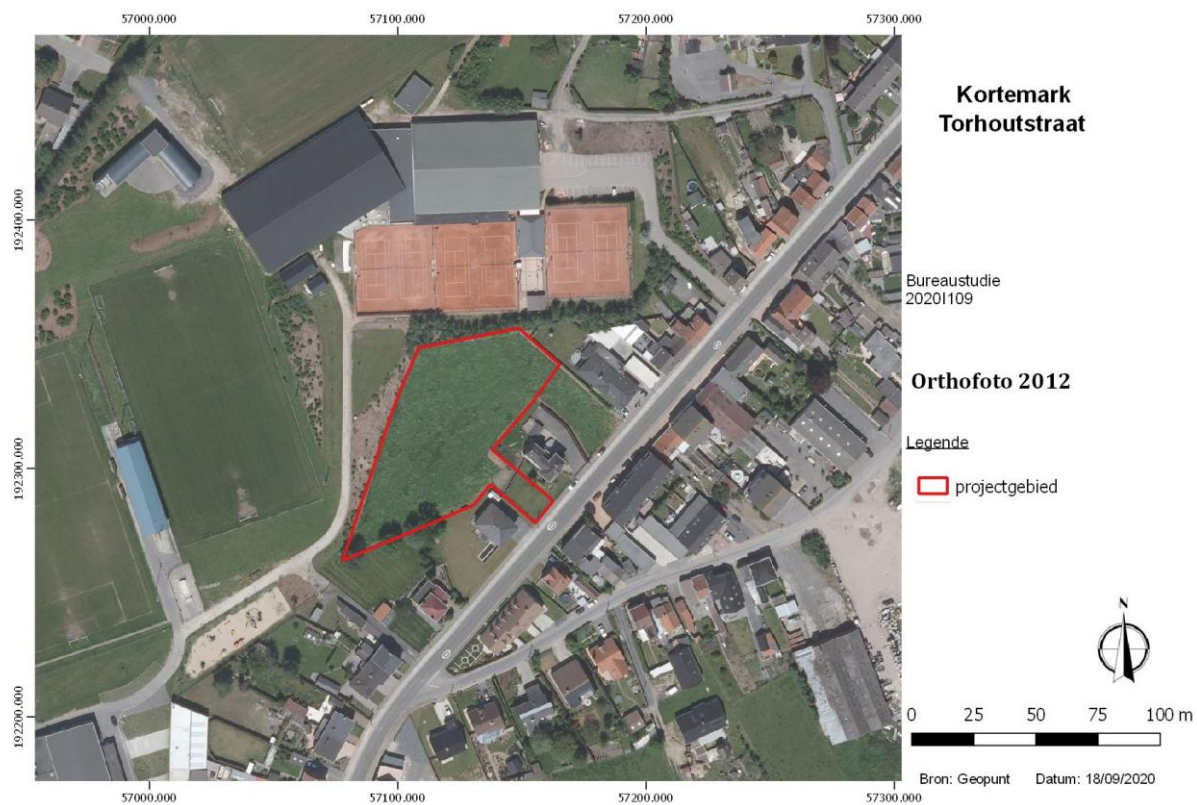
Figuur 18 projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, januari 1918 (Bron: Memory Maps 10-20-NE3-2A171018-Zarren).

Figuur 19 Orthofoto uit 1971. (Bron: geopunt)

Figuur 20 Orthofoto uit 1979-1990. (Bron: geopunt)

Figuur 21 Orthofoto uit 2012. (bron: geopunt)

4.5. ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

De belangrijkste bron voor de archeologische gegevens werd bekomen via de CAI. In onderstaande lijst worden de relevante CAI-items opgesomd. Voor de interpretatie en met het oog op het formuleren van een goede archeologische verwachting van het plangebied wordt een onderscheid gemaakt tussen archeologische prospecties en opgravingen enerzijds en archeologische en historische indicatoren anderzijds.

4.5.1. ARCHEOLOGISCHE OPGRAVINGEN EN PROSPECTIES

- Cai 76215¹⁰: een opgraving uitgevoerd in de jaren 1992. Uit de bronstijd werden twee grafheuvels opgegraven. Grafheuvel I in oostelijke zone van terrein; 1,1 tot 1,5m brede en 0,7 à 0,8m diepe gracht. Geen perifere structuren of graf teruggevonden, mogelijk wel een binnencirkel; Grafheuvel II ten westen van I; 1,5 tot 7,5 m brede en ca. 0,9m diepe gracht. Geen perifere structuren of graf aangetroffen. In het tweede opvullingspakket van cirkel I werd een reeks scherven van 1 zelfde pot teruggevonden, waarschijnlijk te dateren in de bronstijd. In de bovenste vulling van de kringgreppels werd vroeg La Tène aardewerk gevonden. Uit de late middeleeuwen werd een perceelsgracht gevonden; uit WOI 2 kuilen met materiaal. Als laatste kunnen 2 reeksen van karrensporen vermeld worden. Enkele losse vondsten kunnen in het mesolithicum en midden-neolithicum gedateerd worden.
- Cai 164768¹¹: tijdens een proefsleuvenonderzoek werden greppels en kuilen die aan de hand van het aardewerk toe te wijzen zijn aan metaaltijden of Romeinse periode. De sporen zijn vnl. geconcentreerd in het noordelijke deel van het gebied. Handgevormd aardewerk komt verspreid door heel het onderzoeksgebied voor. Een 4-tal afslagen, losse vondt kunnen in de periode van steentijden gedateer worden. Als laatste kunnen ontstekers uit WOI vermeld worden.
- Cai 70299¹²: tijdens een opgraving werd een alleenstaande afvalput uit de Midden-Romeinse Tijd gevonden en 2 langwerpige kuilen met schervenmateriaal (vnl. handgevormd kustaardewerk). Uit de volle middeleeuwen werden 3 verschillende gebouwen en spiekers gevonden. De summiere opbouw deed eerder denken aan een schuur.

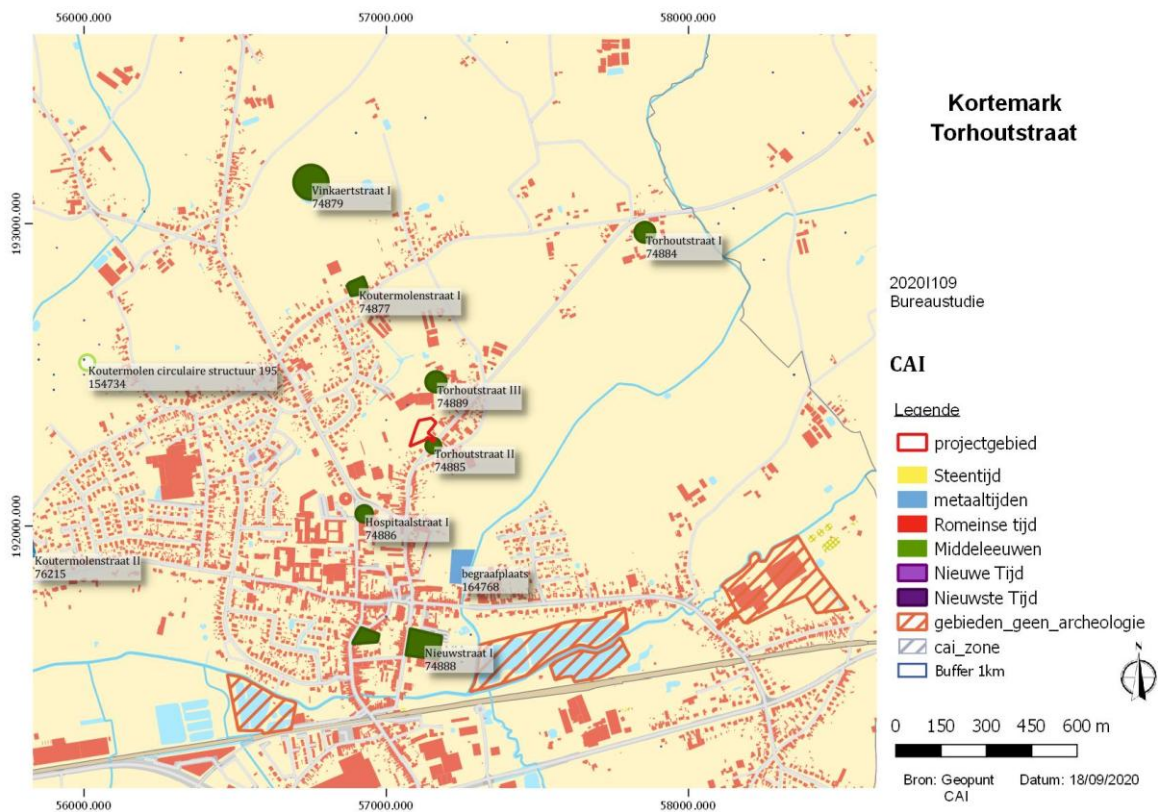
¹⁰ Bourgeois, J & Meganck, 1993, p.7-10

¹¹ Demey, D. 2013.

¹² Dewilde, M. en F. Wyffels 2004, p.75-76.

4.5.2. INDICATOREN

- Cai 154734¹³: tijdens luchtfotografische prospectie werd een circulaire structuur (grafheuvel) gevonden.
- Sites met walgracht: Cai 74890, 74889, 74888, 74887, 74886, 74885, 74877

Figuur 22 CAI (Centraal Archeologische Inventaris) op GRB-basiskaart. (Bron: CAI en geopunt)

¹³ Bourgeois, J., Meganck, M. & Semey, J. 1998, p.47-49.

4.5.3. ARCHEOLOGISCHE NOTA'S

- Kortemark Hazewindstraat¹⁴ : Enkele kilometers ten zuidwesten werd een landschappelijk booronderzoek en aansluitend proefsleuvenonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van geplande stedenbouwkundige handelingen. Uit het landschappelijk booronderzoek bleek dat het plangebied werd afgetopt, waardoor het steentijdpotentieel eerder laag was. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden enkele archeologische sporen gevonden waarvan het de overgrote meerderheid paalsporen. Wegens het ontbreken van vondstenmateriaal konden de sporen niet gedateerd worden. Op basis van de vulling werd een datering tussen de ijzertijd en middeleeuwen naar voren geschoven. In het programma werd een vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een opgraving van circa 2000m². Tijdens de opgraving¹⁵ werden 37 sporen gevonden waarvan potentieel 3 vier-palige bijgebouwen werden herkend. Gezien de aard van de sporen, het lage aantal en de ondiepe bewaring van de sporen is de wetenschappelijke waarde echter gering. Vermoedelijk gaat het hier om een deel van een 'ferme indigène', een boerderij uit de ijzertijd waarvan het hoofdgebouw(en) zich vermoedelijk meer noordwaarts bevindt.
- Kortemark Staatsbaan 82¹⁶: Enkele kilometers ten zuidwesten van het plangebied, werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen. Naast de verschillende ongedateerde greppels, paalsporen en een gracht, werden ook verschillende sporen aangetroffen die wel gedateerd konden worden. Vier paalkuilen werden aangetroffen die aan de hand van hun positie en afmetingen wellicht kunnen geïnterpreteerd worden als een gebouw. Deze sporen werden in de middeleeuwen gedateerd aan de hand van middeleeuws grijs aardewerk dat in twee van de paalkuilen werd teruggevonden. Naast deze paalsporen werd er ook een greppel aangetroffen die waarschijnlijk bij de nederzetting hoorde. Op basis van de slechte bewaringsstoestand van de sporen en de bodem in het algemeen werd geen vervolgonderzoek geadviseerd.
- Kortemark Kapoenstraat¹⁷: Enkele kilometers ten zuidwesten van het plangebied werd een proefsleuvenonderzoek en metaaldetectie uitgevoerd. Er werden enkele sporen aangetroffen die dateren uit de nieuwste tijd. Er konden geen structuren worden herkend en geen vervolgonderzoek geadviseerd.

¹⁴ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/10670>

¹⁵ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/rapporten/eindverslagen/911>

¹⁶ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9610>

¹⁷ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/15457>

- Kortemark Nieuwstraat¹⁸: Circa 1km ten zuiden van het plangebied werd een landschappelijk booronderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen. Uit het booronderzoek blijkt dat het plangebied een laag potentieel heeft op het aantreffen van steentijdsites. In de top van het bodemprofiel zitten alluviale holocene afzettingen die deels verstoord zijn door antropogene activiteiten. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden enkele sporen uit de nieuwe en nieuwste tijd gevonden. Er werd geen verder onderzoek geadviseerd.
- Kortemark Koekelarestraat 78¹⁹: naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen en een landschappelijk booronderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Uit landschappelijk booronderzoek bleek geen intacte bodem aanwezig te zijn en bijgevolg het potentieel op steentijdsites laag tot onbestaand. De meeste aangetroffen sporen tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn van recente datum. Enkel een houtskoolmeiler kan in de romeinse periode of middeleeuwen gedateerd worden.
- Kortemark Koutermolen²⁰: 800m ten westen van het plangebied werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen. Enkele sporen (waaronder een depressie) konden in de late/volle middeleeuwen gedateerd worden. 4 paalsporen vormen duidelijk een rechthoekige structuur. Een significant deel van de oorspronkelijke bodem is verdwenen door aftopping. Gezien de aard van de sporen, het lage aantal en de ondiepe bewaring van de sporen is de wetenschappelijke waarde echter gering. Om die reden werd geen verder onderzoek geadviseerd.

¹⁸ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/13659>

¹⁹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/11182>

²⁰ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/3790>

5. SYNTHESE

5.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON

Op basis van bovenstaande informatie kan een archeologisch verwachtingspatroon naar voren worden geschoven.

Voor wat betreft de periode van de steentijden werden enkel losse vondsten gedaan in de omgeving van het plangebied. De artefacten dateren uit het mesolithicum (Kortemark-Koutermolenstraat) en algemeen in de steentijden (Begraafplaats Kortemark). Voor de pre-agrarische gemeenschappen (paleolithicum t/m neolithicum) was een ecologisch divers landschap belangrijk. De mens trok zijn tijdelijke kampementen meestal op langs overgangszones van nat naar droog, zoals bijvoorbeeld op droge zandruggen in beekvalleien. In dergelijke gradiëntzones zijn namelijk de rijkste en meest diverse voedingsbronnen aanwezig en was drinkwater binnen handbereik. Er kan gesteld worden dat het plangebied niet echt in een gradiëntzone ligt maar dat de kans voor het aantreffen van een paleobodem en bijgevolg steentijdartefactensite niet onbestaande is.

Bij de introductie van de landbouw werd de geschiktheid van de bodem voor het plegen van akkerbouw een cruciaal criterium. De eerste akkers werden op de vruchtbaarste en makkelijk te bewerken gronden aangelegd. Voor wat betreft de periode van de landbouwersgemeenschappen werden sporen uit de bronstijd, ijzertijd, romeinse periode en middeleeuwen gevonden in de ruime omgeving van het plangebied. Net ten zuiden van het plangebied bevindt zich een site met walgracht. De gracht lijkt het plangebied in het zuiden te doorkruisen.

Concluderend kan gesteld worden dat het plangebied een matig potentieel heeft voor wat betreft het aantreffen van artefacten uit de steentijden en een hoog potentieel voor het aantreffen van 'klassieke' grondsporen vanaf het neolithicum tot en met de nieuwste tijden.

5.2. ONDERZOEKSVRAGEN

Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Een eerste bruibare kaart, namelijk de Ferrariskaart toont aan dat het plangebied in gebruik was als akkerland/weiland. Ten zuiden van het plangebied bevindt zich een site met walgracht. Een deel van de gracht lijkt het plangebied te doorkruisen.

Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Er zijn geen gegevens bekend i.v.m. verstoringen in de bodem.

Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Niet van toepassing.

Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Het plangebied wordt verkaveld, er kan van een volledige verstoring van het plangebied uitgegaan worden.

Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan op basis van het bureauonderzoek alleen niet vastgesteld worden.

Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Niet van toepassing.

6. BESLUIT

Aanleiding van het bureauonderzoek vormt de geplande verkaveling te Kortemark (provincie West-Vlaanderen). Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een archeologienota waarvan akte genomen is en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie, conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid. De archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag van een omgevingsvergunning met betrekking tot stedenbouwkundige handelingen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt circa 4271m². Het projectgebied bevindt zich aan de noordelijke zijde van de Torhoutstraat, een straat die in het noordoosten overgaat in de Kortemarkstraat, aan de noordzijde van huisnummers 49 en 51. De opdrachtgever zal 6 loten verkavelen binnen het plangebied, samen met een nieuwe wegenis. Het plangebied ligt in zandlemig Vlaanderen, ter hoogte van een lichte verhevenheid ten noorden van de Kasteelbeek. Er kan gesteld worden dat het plangebied niet echt in een gradiëntzone ligt maar dat de kans voor het aantreffen van een paleobodem en bijgevolg steentijdartefactensite niet onbestaande is.

Voor wat betreft de periode van de landbouwersgemeenschappen werden sporen uit de bronstijd, ijzertijd, romeinse periode en middeleeuwen gevonden in de ruime omgeving van het plangebied. Op de historische kaart bevindt zich bovendien net ten zuiden een site met walgracht; Een deel van de noordelijke gracht doorkruist vermoedelijk het plangebied. Concluderend kan gesteld worden dat het plangebied een matig potentieel heeft voor wat betreft het aantreffen van artefacten uit de steentijden en een hoog potentieel vanaf het neolithicum tot en met de nieuwste tijden. De te nemen maatregelen worden besproken in het programma van maatregelen.

7. BIBLIOGRAFIE

- <https://www.geopunt.be/kaart>
- <https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>
- <https://cai.onroerenderfgoed.be/>
- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>
- <https://maps.nls.uk/ww1/trenches/>

- BOURGEOIS J & MEGANCK A., 1993, Noodonderzoek 1992 op een door luchtfotografie ontdekte site te Kortemark-Koutermolenstraat. Grafheuvels uit de Bronstijd en nederzetting uit de late ijzertijd, in: Westvlaamse Archaeologica 9 – 1 pp. 7-10.

- DECONYNCK J. & LALOO P., 2015, Archeologische prospectie/opgraving Fluxys Lot 5 Hoogde-Maldegem Evaluatienota, THV MRG.

- DECONYNCK J. & LALOO P., 2017, Archeologische prospectie/opgraving Fluxys Lot 5 Hoogde-Maldegem Conceptrapport, THV MRG.

- DEMEY D., 2013, Archeologisch vooronderzoek begraafplaats Kortemark, Ruben Willaert rapporten 33, Sijsele.

- DEWILDE, M. en F. WYFFELS 2004: Romeinse en Volmiddenleeuwse sporen op de Voshoek in Kortemark, in Jaarboek 2003, Spanhiers, nr. 11, p.75-76.

8. FIGURENLIJST

Figuur 1 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt, NGI)	6
Figuur 2 Detail van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt, NGI).....	7
Figuur 3 GRB-basiskaart met aanduiding van het plangebied en betrokken perceelnummers. (Bron: geopunt)	7
Figuur 4 Recente orthofoto met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)	8
Figuur 5 Ontwerp parking en riolering. (bron: opdrachtgever)	9
Figuur 6 Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)	11
Figuur 7 Detail van het digitaal hoogtemodel met hoogteprofielen. (Bron: geopunt).....	11
Figuur 8 Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt) 12	
Figuur 9 Tertiair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)	14
Figuur 10 Quartair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)	14
Figuur 11 Uitleg type 3. (bron: geopunt)	15
Figuur 12 Bodemkaart met projectie van het plangebied. (Bron: geopunt)	16
Figuur 13 Frickx-kaart (1744). (bron: geopunt).....	19
Figuur 14 Kaart van Ferraris (1777) met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt).....	19
Figuur 15 Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met aanduiding van het projectgebied. (bron: geopunt).....	20
Figuur 16 Kaart Vandermaelen (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt).....	20
Figuur 17 Popp-kaart (1842-1879). (bron: geopunt).....	21
Figuur 18 projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, januari 1918 (Bron: Memory Maps 10-20-NE3-2A171018-Zarren).....	21
Figuur 19 Orthofoto uit 1971. (Bron: geopunt)	22
Figuur 20 Orthofoto uit 1979-1990. (Bron: geopunt)	22
Figuur 21 Orthofoto uit 2012. (bron: geopunt).....	23
Figuur 22 CAI (Centraal Archeologische Inventaris) op GRB-basiskaart. (Bron: CAI en geopunt)	25